

## บทที่ 5

### สรุปผล อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

ปัจจัยที่มีผลต่อการพัฒนาศักยภาพธุรกิจชุมชน กลุ่มแม่บ้านเกษตรกร

บ้านเกตุเหนือ ตำบลตะโก อำเภอห้วยราช จังหวัดบุรีรัมย์ สรุปผลการวิจัยตามลำดับ ดังนี้

1. ความมุ่งหมายของการวิจัย
2. วิธีดำเนินการวิจัย
  - 2.1 ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง
  - 2.2 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย
  - 2.3 การเก็บรวบรวมข้อมูล
  - 2.4 การวิเคราะห์ข้อมูล
3. สรุปผลของการวิจัย
4. อภิปรายผล
5. ข้อเสนอแนะ

#### ความมุ่งหมายของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อการพัฒนาศักยภาพในการดำเนินงานธุรกิจชุมชน
2. เพื่อวิเคราะห์รูปแบบการเรียนรู้และกระบวนการเรียนรู้ ที่นำไปสู่การพัฒนา

ศักยภาพในการดำเนินงานธุรกิจชุมชน

#### วิธีดำเนินการวิจัย

##### 1. ประชากร

ประชากร ได้แก่ กลุ่มแม่บ้านเกษตรกร บ้านเกตุเหนือ ตำบลตะโก อำเภอห้วยราช จังหวัดบุรีรัมย์ ที่ดำเนินการธุรกิจชุมชนผลิตภัณฑ์ชาใบหม่อน เป็นสมาชิก จำนวน 40 คน และคณะกรรมการ จำนวน 24 คน รวมประชากรทั้งสิ้น 64 คน

##### 2. กลุ่มตัวอย่าง

กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ กลุ่มประชากรทั้งหมด จำนวน 64 คน

### 3. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย เป็นแบบสัมภาษณ์ซึ่งผู้วิจัยได้ดำเนินการสร้าง โดยมี อาจารย์ที่ปรึกษาให้คำแนะนำในการพัฒนาเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ต่อจากนั้นจึงนำแบบสัมภาษณ์ไปทดลองใช้กับกลุ่มแม่บ้านเกษตรกร อำเภอโนนดินแดง จังหวัดบุรีรัมย์ เพื่อหาค่าอำนาจจำแนกของแบบสอบถามเป็นรายข้อ โดยทดสอบด้วย t-test ที่ระดับนัยสำคัญทางสถิติ 0.05 และหาค่าความเชื่อมั่น โดยวิธีการของ ครอนบาค (Cronbach) ได้ค่าความเชื่อมั่น 0.89

### 4. การเก็บรวบรวมข้อมูล

การเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้นำแบบสัมภาษณ์ไปเก็บรวบรวมข้อมูลกับกลุ่มตัวอย่างและรับแบบสัมภาษณ์คืนด้วยตนเอง จากนั้นนำแบบสัมภาษณ์ไปวิเคราะห์ข้อมูลด้วยเครื่องคอมพิวเตอร์ โปรแกรม SPSS for Window Version 10.5 เพื่อหาค่าสถิติตามที่กำหนดไว้

### 5. การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยได้ดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลตามลำดับ ดังนี้

ตอนที่ 1 วิเคราะห์ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสัมภาษณ์ โดยการแจกแจงความถี่และหาค่าร้อยละ

ตอนที่ 2 วิเคราะห์ปัจจัยที่มีผลต่อการพัฒนาศักยภาพการดำเนินงานธุรกิจชุมชน โดยการหาค่าเฉลี่ยและค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

ตอนที่ 3 วิเคราะห์รูปแบบกระบวนการเรียนรู้ที่มีผลต่อการพัฒนาศักยภาพการดำเนินงานธุรกิจชุมชน โดยการหาค่าเฉลี่ยและค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

ตอนที่ 4 วิเคราะห์ศักยภาพการดำเนินงานธุรกิจชุมชน โดยการหาค่าเฉลี่ยและค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

ตอนที่ 5 วิเคราะห์ความถดถอยเชิงพหุ (Multiple Regression Analysis : MRA)

### สรุปผลของการวิจัย

1. ปัจจัยที่มีผลต่อการพัฒนาศักยภาพการดำเนินงานธุรกิจชุมชนโดยภาพรวมการปฏิบัติอยู่ในระดับมาก (ค่าเฉลี่ย 3.65) เมื่อจำแนกเป็นด้าน พบว่า ปัจจัยที่ปฏิบัติเรียงลำดับจากมากไปหาน้อย ดังนี้ ปัจจัยด้านการได้รับการสนับสนุนจากบุคคลภายนอก (ค่าเฉลี่ย 4.43) ด้านความเสียสละของกรรมการและสมาชิก (ค่าเฉลี่ย 3.69) ด้านการมีผลประโยชน์ (ค่าเฉลี่ย 3.59) ด้านระเบียบข้อบังคับขององค์กร (ค่าเฉลี่ย 3.56) ด้านการมี

ส่วนร่วมของคณะกรรมการและสมาชิก (ค่าเฉลี่ย 3.36) และด้านการมีอุดมการณ์ร่วม (ค่าเฉลี่ย 3.26) ตามลำดับ

2. รูปแบบกระบวนการเรียนรู้ที่มีผลต่อการพัฒนาศักยภาพการดำเนินงานธุรกิจชุมชน โดยภาพรวม การปฏิบัติอยู่ในระดับมาก (ค่าเฉลี่ย 3.56) เมื่อจำแนกเป็นด้าน พบว่า รูปแบบกระบวนการเรียนรู้ที่ปฏิบัติเรียงลำดับจากมากไปหาน้อย ดังนี้ ขั้นตอนการจัดกระบวนการเรียนรู้ (ค่าเฉลี่ย 4.04) เทคนิครูปแบบการจัดกระบวนการเรียนรู้ (ค่าเฉลี่ย 3.90) การจัดกระบวนการเรียนรู้เพื่อจัดตั้งและบริหารกลุ่ม (ค่าเฉลี่ย 3.89) กระบวนการมีส่วนร่วม (ค่าเฉลี่ย 3.33) กระบวนการได้มาซึ่งข้อบังคับของกลุ่ม (ค่าเฉลี่ย 3.23) และกระบวนการได้มาซึ่งคณะกรรมการ (ค่าเฉลี่ย 2.93) ตามลำดับ

3. ศักยภาพการดำเนินงานธุรกิจชุมชนโดยภาพรวมการปฏิบัติอยู่ในระดับมาก (ค่าเฉลี่ย 3.67) โดยจำแนกออกเป็น 2 ด้าน ได้แก่ ศักยภาพด้านเศรษฐกิจ และศักยภาพด้านสังคมวัฒนธรรม ศักยภาพด้านเศรษฐกิจเรียงลำดับการปฏิบัติจากมากไปหาน้อย ดังนี้ การพึ่งตนเองทางเศรษฐกิจ (ค่าเฉลี่ย 4.10) ด้านการตลาด (ค่าเฉลี่ย 3.89) ด้านกิจกรรมต่อเนื่องตามารตอบสนองต่อกลุ่มอย่างบูรณาการ (ค่าเฉลี่ย 3.43) ด้านการเงินและทรัพยากร (ค่าเฉลี่ย 3.02) และด้านแหล่งเงินทุน (ค่าเฉลี่ย 2.96) ตามลำดับ ส่วนศักยภาพด้านสังคมวัฒนธรรมเรียงลำดับการปฏิบัติจากมากไปหาน้อย ดังนี้ ด้านความเป็นองค์กร (ค่าเฉลี่ย 4.20) ด้านองค์กรมีการตอบสนองปัญหาอย่างมีประสิทธิภาพ (ค่าเฉลี่ย 4.18) และด้านการเชื่อมโยงเป็นเครือข่ายการเรียนรู้ (ค่าเฉลี่ย 3.59) ตามลำดับ

4. ความสัมพันธ์ของตัวแปรอิสระ พบว่า ตัวแปรอิสระทั้งหมด 12 ตัวไม่มีตัวแปรอิสระคู่ใดที่มีความสัมพันธ์กันในระดับสูงที่จะก่อให้เกิดปัญหาการละเมิดข้อสมมติฐานที่กำกับเทคนิคการวิเคราะห์ถดถอยเชิงพหุ ซึ่งกำหนดไว้ที่ระดับ 0.80

5. วิเคราะห์ความถดถอยเชิงพหุระหว่างปัจจัยที่มีผลต่อการพัฒนาศักยภาพการดำเนินงานธุรกิจชุมชนทั้ง 6 ด้านกับศักยภาพการดำเนินงานธุรกิจชุมชนโดยรวม พบว่า ปัจจัยด้านการมีอุดมการณ์ร่วม การมีส่วนร่วมของคณะกรรมการ การได้รับการสนับสนุนจากบุคคลภายนอก ระเบียบข้อบังคับของกลุ่ม สามารถอธิบายความสัมพันธ์ของตัวแปรอิสระทั้งหมด และอธิบายการผันแปรของตัวแปรตามได้ในร้อยละ 34.80 ซึ่งอยู่ในระดับค่อนข้างน้อย ส่วนตัวแปรด้านการมีผลประโยชน์ ความเสียสละมีผลต่อศักยภาพการดำเนินงานธุรกิจชุมชนในระดับน้อย

6. วิเคราะห์ความถดถอยเชิงพหุ ระหว่างรูปแบบกระบวนการเรียนรู้ที่มีผลต่อ ศักยภาพการดำเนินงานธุรกิจชุมชนทั้ง 6 ด้านกับศักยภาพการดำเนินงานธุรกิจชุมชนโดยรวม พบว่า รูปแบบด้านกระบวนการได้มาซึ่งคณะกรรมการ กระบวนการมีส่วนร่วม การจัดกระบวนการเรียนรู้เพื่อจัดตั้งและบริหารกลุ่ม และกระบวนการได้มาซึ่งข้อบังคับของกลุ่ม สามารถอธิบายความสัมพันธ์ของตัวแปรอิสระทั้งหมด และอธิบายการผันแปรของตัวแปรตามได้ในระดับร้อยละ 35.70 ซึ่งอยู่ในระดับค่อนข้างน้อย ส่วนตัวแปรด้านเทคนิคการจัดกระบวนการเรียนรู้ และขั้นตอนการจัดกระบวนการเรียนรู้มีผลต่อศักยภาพการดำเนินงานธุรกิจชุมชนในระดับน้อย

7. วิเคราะห์ความถดถอยเชิงพหุ ระหว่างปัจจัยที่มีผลต่อการพัฒนาศักยภาพการดำเนินงานธุรกิจชุมชนกับศักยภาพด้านเศรษฐกิจ พบว่า การมีส่วนร่วมของสมาชิก การได้รับสนับสนุนจากภายนอก ความเสถียร ระเบียบข้อบังคับของกลุ่ม การมีอุดมการณ์ร่วม สามารถอธิบายความสัมพันธ์ของตัวแปรอิสระทั้งหมด และอธิบายการผันแปรของตัวแปรตามได้ในระดับร้อยละ 79.90 ซึ่งจัดอยู่ในระดับค่อนข้างสูง ตัวแปรอิสระทุกตัวที่นำเข้าสู่สมการถดถอยเชิงพหุมีผลต่อศักยภาพการดำเนินงานธุรกิจชุมชนด้านเศรษฐกิจ ยกเว้นการมีผลประโยชน์ส่งผลในระดับน้อย

8. วิเคราะห์ความถดถอยเชิงพหุ ระหว่างปัจจัยที่มีผลต่อการพัฒนาศักยภาพการดำเนินงานธุรกิจชุมชนกับศักยภาพด้านสังคมวัฒนธรรม พบว่า การมีผลประโยชน์ การได้รับสนับสนุนจากภายนอก ความเสถียร สามารถอธิบายความสัมพันธ์ของตัวแปรอิสระทั้งหมด และอธิบาย การผันแปรของตัวแปรตามได้ในระดับร้อยละ 41.60 ซึ่งจัดอยู่ในระดับค่อนข้างน้อย ตัวแปรอิสระทุกตัวที่นำเข้าสู่สมการถดถอยเชิงพหุมีผลต่อศักยภาพการดำเนินงานธุรกิจชุมชนด้านสังคมวัฒนธรรม ยกเว้นระเบียบข้อบังคับของกลุ่ม การมีส่วนร่วมของสมาชิกและการมีอุดมการณ์ร่วมส่งผลในระดับน้อย

9. วิเคราะห์ความถดถอยเชิงพหุ ระหว่างรูปแบบกระบวนการเรียนรู้ที่มีผลต่อการพัฒนาศักยภาพการดำเนินงานธุรกิจชุมชนกับศักยภาพการดำเนินงานธุรกิจชุมชนด้านเศรษฐกิจ พบว่า ขั้นตอนการจัดกระบวนการเรียนรู้ กระบวนการได้มาซึ่งคณะกรรมการ การจัดกระบวนการเรียนรู้เพื่อจัดตั้งและบริหารกลุ่ม กระบวนการมีส่วนร่วม สามารถอธิบายความสัมพันธ์ของตัวแปรอิสระทั้งหมด และอธิบายการผันแปรของตัวแปรตามได้ในระดับร้อยละ 67.10 ซึ่งจัดอยู่ในระดับค่อนข้างสูง ตัวแปรอิสระทุกตัวที่นำเข้าสู่สมการถดถอยเชิงพหุมีผลต่อ

ศักยภาพการดำเนินงานธุรกิจชุมชนด้านเศรษฐกิจ ยกเว้นเทคนิคและรูปแบบการจัด  
กระบวนการเรียนรู้และกระบวนการได้มาซึ่งข้อบังคับส่งผลในระดับน้อย

10. วิเคราะห์ความถดถอยเชิงพหุ ระหว่างรูปแบบกระบวนการเรียนรู้ที่มีผลต่อ  
การพัฒนาศักยภาพการดำเนินงานธุรกิจชุมชน กับศักยภาพการดำเนินงานธุรกิจชุมชนด้านสังคม  
วัฒนธรรม พบว่า กระบวนการได้มาซึ่งคณะกรรมการ กระบวนการมีส่วนร่วม กระบวนการได้มา  
ซึ่งข้อบังคับ เทคนิคและรูปแบบการจัดกระบวนการเรียนรู้ การจัดการกระบวนการเรียนรู้เพื่อจัดตั้ง  
และบริหารกลุ่ม และขั้นตอนการจัดกระบวนการเรียนรู้ สามารถอธิบายความสัมพันธ์ของตัวแปร  
อิสระทั้งหมด และอธิบายการผันแปรของตัวแปรตามได้ในระดับร้อยละ 34.50 ซึ่งจัดอยู่ในระดับ  
ค่อนข้างน้อย ตัวแปรอิสระทุกตัวที่นำเข้าสู่สมการถดถอยเชิงพหุมีผลต่อศักยภาพการดำเนินงาน  
ธุรกิจชุมชนด้านสังคมวัฒนธรรม

### การอภิปรายผล

จากผลการศึกษาค้นคว้าวิจัยที่มีผลต่อการพัฒนาธุรกิจชุมชนกลุ่มแม่บ้านเกษตรกร  
บ้านเกตุเหนือ ตำบลตะโก อำเภอห้วยราช จังหวัดบุรีรัมย์ ผู้วิจัยได้นำประเด็นที่พบมา  
อภิปรายผล ดังนี้

1. ผลการศึกษาค้นคว้าวิจัยที่มีผลต่อการพัฒนาศักยภาพในการดำเนินงานธุรกิจชุมชน  
พบว่า การปฏิบัติอยู่ในระดับมากและผลการศึกษารูปแบบกระบวนการเรียนรู้ที่มีผลต่อการพัฒนา  
ศักยภาพการดำเนินงานธุรกิจชุมชน พบว่า การปฏิบัติอยู่ในระดับมากเช่นกัน ซึ่งสอดคล้องกับ  
สิวดุทธิ พงศกรรังศิลป์ (2545 : 31) อัญชัญ แกมทราย (2543 : 3 – 5) สถาบันวิจัยและพัฒนา  
มหาวิทยาลัยขอนแก่น (2540 : 118) ปาน กิมปี (2540 : 26) ปาริชาติ วลัยเสถียร (2543 :  
319 – 326) และสมพันธ์ เตชะอธิก (2540 : 97) ซึ่งปัจจัยด้านการได้รับการสนับสนุนจากบุคคล  
ภายนอก เป็นปัจจัยที่มีผลต่อการพัฒนาศักยภาพในการดำเนินงานธุรกิจชุมชนสูงสุด และ  
ขั้นตอนการจัดกระบวนการเรียนรู้เป็นรูปแบบกระบวนการเรียนรู้ที่มีผลต่อการพัฒนาศักยภาพ  
การดำเนินงานสูงสุด ซึ่งทั้งสองด้านจัดเป็นปัจจัยภายนอกและปัจจัยภายใน ที่มีผลต่อการบริหาร  
จัดการเครือข่ายการเรียนรู้ที่ประสบผลสำเร็จ ก่อให้เกิดชุมชนเข้มแข็ง สามารถพึ่งตนเองได้เพราะ  
ขั้นตอนการจัดกระบวนการเรียนรู้ในชุมชนจะเริ่มจาก การรวมคน ร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมสรุป  
บทเรียนและร่วมรับผลการกระทำ (กระทรวงศึกษาธิการ, 2542 : 7 – 13) ซึ่งถือเป็นปัจจัยภายใน  
ชุมชนประกอบกับได้รับการสนับสนุนจากบุคคลภายนอก อันเป็นปัจจัยภายนอกเป็นตัวสนับสนุน  
เพราะถึงแม้ว่าธุรกิจชุมชนจะเป็นเรื่องใหม่ในการพัฒนาสังคม เศรษฐกิจ แต่ก็ได้รับความสนใจ

จากหน่วยงานและบุคคลที่เกี่ยวข้อง โดยเฉพาะรัฐบาลที่เน้นการพัฒนา "คน" ตามแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 8 และ 9 ซึ่งเน้นการพัฒนาศักยภาพของชุมชนด้านเศรษฐกิจ ไม่ว่าจะเป็นนโยบายกองทุนหมู่บ้านหรือสหกรณ์หนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ (OTOP : One Tambon One Product) จึงทำให้ภาครัฐ เอกชน นักวิชาการ สื่อมวลชนและองค์กรประชาชน เข้ามาสนับสนุนทำให้เกิดกระบวนการมีส่วนร่วมของภาคีต่าง ๆ เป็นผลให้ชุมชนเกิดการเรียนรู้ร่วมกันทำงานภายใต้ความรัก ความเมตตา ความเอื้ออาทร และความสำนึกของคนในชุมชน ก่อให้เกิดพลังชุมชนสร้างเครือข่ายธุรกิจชุมชนให้แพร่หลายกว้างขวางมากยิ่งขึ้น อันจะนำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืนและต่อเนื่องตลอดไป

2. ผลการศึกษาศักยภาพการดำเนินงานธุรกิจชุมชนทางด้านเศรษฐกิจ ได้แก่ การพึ่งตนเองทางเศรษฐกิจและด้านสังคมวัฒนธรรม ได้แก่ ด้านความเป็นองค์กร สอดคล้องกับ อภิชาติ พันธเสน (2545 : บทสัมภาษณ์) ณรงค์ เพชรประเสริฐ (2542 : 89) และ ภัฏชาติ แกมเขย (2542 : 5) ซึ่งกล่าวถึงแง่มุมเศรษฐศาสตร์การค้าและแง่มุมวัฒนธรรม การพึ่งตนเองของธุรกิจชุมชนคือ เศรษฐกิจชุมชนที่ต้องได้กำไรโดยสมาชิกชุมชนสามารถควบคุมและควบคุมธุรกิจนั้นได้และต้องเป็นธุรกิจที่ผูกโยงถึงวิถีชีวิต ความเป็นอยู่และการพึ่งตนเองได้ ซึ่งจะเป็นพลังที่เกิดจากการสำนึกร่วมของคนในชุมชน ซึ่งสอดคล้องกับ ปาริชาติ วลัยเสถียรและคนอื่น ๆ (2540 : 96 - 98) รวมทั้ง ประเวศ วะสี (2541 : 43 - 44) ซึ่งน้อมนำพระราชดำริสของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 9 เมื่อวันที่ 4 ธันวาคม พ.ศ. 2540 เกี่ยวกับเศรษฐกิจชุมชนว่าเป็นเศรษฐกิจที่คำนึงถึงการทะนุบำรุงพื้นฐานของตัวเองให้เกิดความเข้มแข็งทั้งทางด้านสังคม วัฒนธรรมและชุมชน ซึ่งเป็นเศรษฐกิจฐานของสังคม โดยมีความมุ่งหวังที่จะให้ชุมชนมีวิถีชีวิตที่ดีมีความสุข พออยู่พอกิน แต่ยังคงไว้ซึ่งความเข้มแข็งของชุมชนทุกมิติ ซึ่งเป็นศักยภาพด้านสังคมวัฒนธรรม ถือเป็นทุนทางสังคม วัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อมกับศักยภาพทางด้านเศรษฐกิจการพึ่งตนเอง อันเป็นพื้นฐานการผลิตเพื่อเลี้ยงตนเองส่วนที่เหลือกินเหลือใช้จึงขายสู่ท้องตลาด และผลกำไรก็จะกลับคืนสู่ชุมชน (สมพันธ์ เตชะอธิก. 2541 : 83 - 89)

จากผลการศึกษาและแนวคิดดังกล่าวจะเห็นได้ว่า ด้านความเป็นองค์กรของชุมชนเปรียบเสมือนทุนทางสังคม ที่สามารถทำให้ชุมชนรวมกลุ่ม ร่วมกันแก้ปัญหา ยอมรับซึ่งกันและกัน รักท้องถิ่นชุมชน รวมเป็นพลังชุมชน ให้พัฒนาเศรษฐกิจการพึ่งตนเอง เพื่อพัฒนาไปสู่เศรษฐกิจสากลในอนาคต ก่อเกิดความเข้มแข็งในชุมชนให้มีการพัฒนาที่ยั่งยืนสืบไป

3. ผลการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยที่มีผลต่อการพัฒนาศักยภาพ การดำเนินงานธุรกิจชุมชน กับรูปแบบและกระบวนการเรียนรู้ที่มีผลต่อการพัฒนาศักยภาพธุรกิจชุมชน พบว่า ทุกตัวแปรมีความสัมพันธ์กันในทางบวก ปรากฏว่าด้านเทคนิคการจัดกระบวนการเรียนรู้ กับปัจจัยด้านระเบียบข้อบังคับของกลุ่ม เป็นความสัมพันธ์สูงสุดที่ระดับนัยสำคัญทางสถิติ 0.05 และรูปแบบด้านเทคนิคการจัดกระบวนการเรียนรู้ เป็นรูปแบบที่สำคัญที่สุดทั้งสองระดับนัยสำคัญ ซึ่งถือเป็นรูปแบบที่ต้องอาศัยปัจจัยภายในและปัจจัยภายนอกของชุมชนเป็นกระบวนการเรียนรู้ที่ต้องแลกเปลี่ยนประสบการณ์ระหว่างกันในชุมชนและสาธารณชน ทำให้รู้ในสิ่งที่ไม่รู้ เพื่อพัฒนาชุมชนให้เข้มแข็ง คือการเรียนรู้ เพื่อรู้ เพื่อทำ เพื่อเป็นและเพื่ออยู่ร่วมโดย การเรียนรู้เฉพาะอย่างให้ลึกซึ้ง เพื่อประกอบอาชีพการงาน เพื่อตัดสินใจและรับผิดชอบรวมถึงการเรียนรู้ใจผู้อื่นและวัฒนธรรมประเพณีของชุมชนด้วย สอดคล้องกับ ประเวศ วะสี (2542 ก : 31) ที่ได้ให้แนวคิดวัตถุประสงค์ไว้ 3 ด้าน คือ เรียนรู้เพื่อตัวเอง เพื่อสิ่งภายนอกที่สัมพันธ์กับตนเอง และเรียนรู้เพื่อปฏิสัมพันธ์ระหว่างตนเองกับสิ่งนอกตัว ในขณะที่สุเมธชา พรหมบุญและคนอื่น ๆ (2541 : 33-34) ที่กล่าวถึง การเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมในการปฏิบัติงานจริง จะมีประสิทธิภาพต่อการพัฒนามากที่สุด ซึ่งมีความสัมพันธ์สอดคล้องกับ มาลี จุฑา (2544 : 80) ประเวศ วะสี (2542 ข : 42-43) กฤษฏา บุญชัย และคนอื่น ๆ (2538 : 21-41)

จากผลการศึกษาและแนวคิดดังกล่าว จึงสรุปได้ว่า เมื่อชุมชนมีการจัดกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมในชุมชนไม่ว่าจะเป็นการกำหนดระเบียบข้อบังคับของกลุ่มให้สอดคล้องกับวิถีชีวิตของชุมชนเชื้ออาหารต่อผู้ด้อยโอกาส ชุมชนร่วมปฏิบัติตาม และได้รับผลประโยชน์ร่วมกันอย่างทั่วถึงและยุติธรรม จะทำให้เกิดความพึงพอใจต่อการบริหารงานจากผู้นำประกอบกับการได้รับการสนับสนุนจากบุคคลภายนอก จึงทำให้ธุรกิจชุมชนกลุ่มแม่บ้านเกษตรกรบ้านเกตุเหนือ ตำบลตะโก อำเภอห้วยราช จังหวัดบุรีรัมย์ เป็นชุมชนเข้มแข็ง มีผลิตภัณฑ์ของชุมชนส่งออกเป็นหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ของจังหวัดอีกด้วย และผลการศึกษา พบว่า ปัจจัยที่มีผลต่อการพัฒนาศักยภาพธุรกิจชุมชนที่มีการปฏิบัติในระดับต่ำ ได้แก่ การมีส่วนร่วมในการประเมินความก้าวหน้าของกลุ่ม การประเมินแผนการปฏิบัติงาน ซึ่งปัจจัยดังกล่าวจะเชื่อมโยงไปถึงแนวการจัดการกระบวนการเรียนรู้ของกระทรวงศึกษาธิการ (2542 : 7-13) ที่ได้กล่าวไว้ว่าการดำเนินงานกลุ่มที่ประสบผลสำเร็จโดยแท้จริงนั้น สมาชิกทุกคนต้องมีส่วนร่วมในการจัดทำแผนการปฏิบัติงาน ซึ่งในแผนปฏิบัติงานจะระบุรายละเอียดต่าง ๆ ชัดเจน เช่น วัตถุประสงค์ งบประมาณ ผู้รับผิดชอบ ระยะเวลา วัตถุประสงค์ กิจกรรม ปัญหาและอุปสรรคต่าง ๆ เป็นต้น

ดังนั้น เมื่อกลุ่มมีแผนงานและผู้รับผิดชอบชัดเจนก็สามารถดำเนินการตามแผนให้บรรลุตามวัตถุประสงค์ได้ นอกจากนี้การประเมินความก้าวหน้าของกลุ่ม ก็จะส่งผลถึงความสำเร็จของกลุ่มด้วยเช่นเดียวกัน ไม่เพียงแต่ความสำเร็จของกลุ่มเท่านั้น ยังทำให้กลุ่มได้ทราบถึงปัญหาและอุปสรรคที่เกิดขึ้น ทำให้กลุ่มได้วางแผนร่วมกันเป็นแนวทางในการป้องกันและแก้ปัญหา ปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นจะทำให้สมาชิกได้รับประสบการณ์ตรง รักและสามัคคีกันมากขึ้น มีเทคนิคการหลีกเลี่ยง มีการตัดสินใจที่ฉลาดหลักแหลม เป็นการสรุปทบทวนร่วมกัน ปัจจัยทั้ง 2 ด้านดังกล่าว กลุ่มแม่บ้านเกษตรกรบ้านเกตุเหนือไม่ได้ปฏิบัติร่วมกัน ผลการปฏิบัติจึงอยู่ในระดับต่ำ ทั้งนี้อาจเป็นเพราะว่าแนวทางการผลิตสินค้า คือ ชาวใหม่อ่อน ความต้องการของตลาดไม่แน่นอนตายตัว ขึ้นอยู่กับความต้องการของลูกค้า ถูกคำสั่งสินค้ามากเป็นบางช่วง และในขณะเดียวกันบางช่วงก็สั่งสินค้าน้อย ทำให้กลุ่มไม่สามารถที่จะวางแผนรองรับได้ ส่วนในประเด็นด้านเจ้าหน้าที่ของรัฐให้ความรู้วิธีการคัดเลือกคณะกรรมการ การจัดกระบวนการระเบียบข้อบังคับ ตลอดจนข้อกับเครือข่าย การให้ความรู้แก่สมาชิกเกี่ยวกับการจัดทำระเบียบ การปฏิบัติอยู่ในระดับต่ำเช่นเดียวกัน อาจเป็นเพราะว่าเป็นชุมชนที่ประกอบธุรกิจชุมชนประสบผลสำเร็จเป็นเวลานานและต่อเนื่อง ทำชื่อเสียงให้กับชุมชนและชุมชนที่ตนเองได้ ปัจจัยดังกล่าวถึงจึงไม่เป็นผลต่อการดำเนินงาน เพราะมีปัจจัยด้านอื่นที่สำคัญและส่งผลในการทำให้กลุ่มประสบผลสำเร็จ

4. ผลการวิเคราะห์ความถดถอยเชิงพหุ พบว่า การวิเคราะห์ความถดถอยเชิงพหุระหว่างปัจจัยที่มีผลต่อการพัฒนาศักยภาพการดำเนินงานธุรกิจชุมชน กับศักยภาพด้านเศรษฐกิจสามารถอธิบายการผันแปรของตัวแปรตามได้ในระดับสูงสุด ร้อยละ 79.90 ในขณะที่รองลงมาได้แก่ การวิเคราะห์ความถดถอยเชิงพหุระหว่างรูปแบบกระบวนการเรียนรู้ที่มีผลต่อการพัฒนาศักยภาพการดำเนินงานธุรกิจชุมชนกับศักยภาพการดำเนินงานธุรกิจชุมชนด้านเศรษฐกิจ ซึ่งสามารถอธิบายความสัมพันธ์ได้ร้อยละ 67.10 การวิเคราะห์ความถดถอยเชิงพหุระหว่างรูปแบบกระบวนการเรียนรู้ที่มีผลต่อการพัฒนาศักยภาพการดำเนินงานธุรกิจชุมชน กับศักยภาพการดำเนินงานธุรกิจชุมชนด้านสังคมวัฒนธรรมสามารถอธิบายความสัมพันธ์ของตัวแปรอิสระได้ในระดับต่ำที่สุดร้อยละ 34.50

จากผลการศึกษาธุรกิจชุมชนกลุ่มเกษตรกรบ้านเกตุเหนือ สามารถพึ่งตนเองได้ทางเศรษฐกิจ โดยมีกิจกรรมต่อเนื่องสามารถตอบสนองต่อกลุ่มได้อย่างบูรณาการ มีแหล่งเงินทุนให้การสนับสนุน ซึ่งแสดงถึงชุมชนมีปัจจัยภายในและปัจจัยภายนอกสนับสนุนและส่งเสริมธุรกิจชุมชนให้เข้มแข็ง โดยปัจจัยที่ส่งผลต่อการพัฒนาศักยภาพการดำเนินงานธุรกิจชุมชนสอดคล้องกับรูปแบบและกระบวนการเรียนรู้ที่มีผลต่อการพัฒนาศักยภาพธุรกิจชุมชน มีการบริหารจัดการ



ที่ดี ทำให้ศักยภาพการดำเนินงานธุรกิจชุมชนประสบความสำเร็จทั้ง 2 ด้าน คือด้านเศรษฐกิจ และด้านสังคมวัฒนธรรมสามารถเป็นแบบอย่างที่ดีแก่ธุรกิจชุมชนอื่น ๆ ทั้งด้านการเงินและทรัพยากร ด้านการตลาด แหล่งเงินทุน มีกิจกรรมต่อเนื่องสามารถตอบสนองต่อกลุ่มและพึ่งตนเองทางเศรษฐกิจได้ ซึ่งส่งผลให้ด้านสังคมวัฒนธรรม สิ่งแวดล้อมองค์กร มีการตอบสนองปัญหาอย่างมีประสิทธิภาพ มีการเชื่อมโยงเป็นเครือข่ายการเรียนรู้ได้สืบไป สอดคล้องกับความหมายของ ธุรกิจชุมชนและเศรษฐกิจชุมชนของ อภิชัย พัทธเสน (2545 : บทสัมภาษณ์) ณรงค์ เพชรประเสริฐ (2542 : 88 - 89) อัญชัญ แกมเขย (2542 : 5) ปารชาติ วลัยเสถียรและคนอื่น ๆ (2540 : 96 - 98) และประเวศ วะสี (2541 : 43 - 44) จากผลการศึกษาที่พบว่าด้านสังคมวัฒนธรรม ความสัมพันธ์ของตัวแปรยังอยู่ในระดับต่ำ อาจเนื่องมาจาก ซาดการติดต่อกันสื่อสารระหว่างสมาชิกองค์กร และสมาชิกเครือข่ายยังมีส่วนร่วมในกิจกรรมน้อย จึงมีผลให้ความสัมพันธ์ของตัวแปรอยู่ในระดับต่ำ

จากการศึกษาและแนวคิดดังกล่าว สรุปได้ว่า ธุรกิจชุมชนบ้านเกตุเหนือ ดำเนินกิจกรรมโดยยึดหลักชุมชนเป็นหลัก โดยมีจุดหมายสำคัญ คือ ก่อให้เกิดรายได้ในชุมชนและก่อให้เกิดวิถีชีวิตที่ดีงาม มั่นคง สมดุลและเข้มแข็งยั่งยืน

## ข้อเสนอแนะ

จากการศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อการพัฒนาศักยภาพธุรกิจชุมชนกลุ่มแม่บ้านเกษตรกรบ้านเกตุเหนือ ตำบลตะโก อำเภอห้วยราช จังหวัดบุรีรัมย์ ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะสำหรับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ดังนี้

### 1. ข้อเสนอแนะในการนำไปใช้

1.1 ปัจจัยที่มีผลต่อการพัฒนาศักยภาพในการดำเนินงานธุรกิจชุมชน พบว่าปัจจัยด้านการได้รับการสนับสนุนจากบุคคลภายนอก เป็นปัจจัยสำคัญที่สุดต่อการพัฒนาศักยภาพ ดังนั้นผู้นำและคณะกรรมการจึงควรจัดการอบรมให้ความรู้แก่สมาชิก โดยการเชิญวิทยากรภายนอกเข้ามาให้คำแนะนำ ช่วยเหลือ และควรมีการจัดให้สมาชิกได้มีโอกาสหาประสบการณ์ โดยการนำไปทัศนศึกษาดูงาน เพื่อสมาชิกเกิดการเรียนรู้ มีส่วนร่วมคิด ร่วมทำร่วมสรุปบทเรียนและร่วมรับผลหารกระทำต่อธุรกิจชุมชนของตนเองต่อไป

1.2 รูปแบบกระบวนการเรียนรู้ที่มีผลต่อการพัฒนาศักยภาพการดำเนินงานธุรกิจชุมชน พบว่า ขั้นตอนการจัดกระบวนการเรียนรู้ เป็นรูปแบบกระบวนการเรียนรู้ที่มีผลต่อการดำเนินงานศักยภาพการดำเนินงานธุรกิจชุมชน ดังนั้น ผู้นำและกรรมการควรประชาสัมพันธ์

เทคนิคและรูปแบบการจัดกระบวนการเรียนรู้ของกลุ่มที่ประสบผลสำเร็จให้กับธุรกิจชุมชน เครือข่ายด้วย เพื่อให้ธุรกิจชุมชนอื่น ๆ ได้แบบอย่างในการบริหารจัดการธุรกิจชุมชนให้ประสบผลสำเร็จเช่นกัน และควรให้สมาชิกในชุมชนมีส่วนร่วมในการเรียนรู้ในทุกขั้นตอนของกิจกรรมให้มากขึ้น เพื่อให้สมาชิกมีจิตสำนึกรักชุมชน มีความผูกพันกับชุมชนจะได้ไม่มีการอพยพแรงงานไปที่อื่น เพราะจิตสำนึกของคนในชุมชนจะก่อให้เกิดพลังชุมชน สร้างเครือข่ายธุรกิจชุมชนให้แพร่หลายกว้างขวางมากยิ่งขึ้น

1.3 การศึกษาศักยภาพการดำเนินงานธุรกิจชุมชนด้านเศรษฐกิจและสังคม วัฒนธรรม พบว่า การพึ่งตนเองทางด้านเศรษฐกิจและความเป็นองค์กร เป็นศักยภาพ การดำเนินงานที่สำคัญที่สุด จึงควรให้ชุมชนช่วยกันรักษาทุนทางสังคม คือองค์กรชุมชนที่จะทำ ให้ชุมชนสามารถรวมกลุ่ม ร่วมกันแก้ปัญหา ยอมรับซึ่งกันและกัน รักท้องถิ่นของตน รวมเป็นพลังชุมชนให้การพัฒนาเศรษฐกิจการพึ่งตนเองเพื่อพัฒนาไปสู่เศรษฐกิจสากลในอนาคต ก่อให้เกิดความเข้มแข็งในชุมชนและมีการพัฒนาที่ยั่งยืนสืบไป

## 2. ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยต่อไป

ควรศึกษาเปรียบเทียบปัจจัยและรูปแบบกระบวนการเรียนรู้ที่มีผลต่อการพัฒนา ศักยภาพการดำเนินงานธุรกิจชุมชน ระหว่างกลุ่มเข้มแข็ง ปานกลาง อ่อนแอ เพื่อหารูปแบบ แนวทางในการพัฒนาต่อไปในอนาคต